

United Colors of Metelkova. Situacija-intervencija-refleksija

¹ Ime AKC MM se uporablja od leta 2001.

Preden se je v zgodnjih devetdesetih začel oblikovati Avtonomni kulturni center Metelkova mesto (AKC MM),¹ je bila Metelkova enoten urbanistični kompleks, sestavljen iz številnih notranjih in zunanjih prostorov izpraznjene vojašnice Jugoslovanske ljudske armade. Ko so septembra 1993 prostor zasedli samoorganizirani posamezniki, posameznice in pobude, se je začel dolgotrajni proces reorganizacije za potrebe dejavnosti na področju avtonomne kulturne produkcije in tedaj hitro vzhajajočega nevladništva. Zaradi različnih razlogov se je takrat fokus pozornosti kmalu preselil s celotnega kompleksa na njegovo severno polovico, ki jo zdaj poznamo kot AKC MM. Uporabniki so se tako naposled osredinili na številne in raznolike rabe nekaj stavb ter pripadajočega dvorišča v tem delu kompleksa. Z vidika povsem storitveno naravnane dejavnosti je kot očitna izjema obtičal nekje vmes – fizično sicer v severnem delu – hostel Celica, nekdanji vojaški zapor, ki se je prelevil v turistično zanimivost pod pokroviteljstvom Študentske organizacije Univerze v Ljubljani.

Raznovrstni sledovi delitve nekoč enovitega kompleksa na severni in južni del so še danes precej vidni, in se zdijo odlična iztočnica za premislek o mejah in razmejitvah kot zelo pomembnih dejavnikih pri prerazporejanju funkcij prostorov ter njihovi estetizaciji v službi politične emancipacije ali pa perpetuiranja kapitalističnih hegemonij. V južnem delu kompleksa je sčasoma vzniknila muzejsko-administrativna četrt mainstreamovske kulture, z neizogibnim poudarkom na njeni nacionalni razsežnosti. Na položaju svojevrstne meje med dvema prostoroma, južnim in severnim, stoji stavba s hišno številko 6, v kateri se nahajajo številne nevladne organizacije, kar nekako odraža njihov strukturno določen položaj nekje vmes med, nekoliko poenostavljeno rečeno, mainstreamom in alternativo. Celoten kompleks tako nedvomno zaznamuje specifična topografija, iz katere je ob pazljivem branju mogoče predvideti simbolna in tudi kapitalska razmerja med različnimi uporabniki prostorov ter zaznati zgodovino sprememb odnosov moči na področju produkcije umetnosti, aktivizma ali nekaterih skupnostnih dejavnosti.

Nenehno prisotna grožnja z rušenjem, ki nato mutira v sistemske zahteve po »legalizaciji«, to je kodifikaciji, standardizaciji in uzakonjenjem, pomeni za severni del resno nevarnost podrtja celostnega koncepta življenja in ustvarjalnega dela v skupnosti in za skupnost. Ta kljub realnim težavam in nesoglasjem vendarle deluje zvesto nekaterim svojim elementarnim izhodiščnim nagibom, zahvaljujoč katerim je sploh prišlo do zasedbe in razvoja prostora. Hkrati imamo na južnem delu opravka z legalističnim oziroma podržavljenim, sistemiziranim stanjem, ki se večinoma dojema kot nekaj povsem samoumevnega, nespremenljivega in zaželenega. Napetost med prostoroma, ki jo lahko zaznamo ob prehodu med njima v vidnem, slušnem in tudi vohalnem polju, je povsem očitna, plastična, ilustrativna. Razlike v pristopih k zasnovi, rabi in materialni obdelavi prostora pa so pogosto resnično črno-bele. Na južni strani se soočamo predvsem z arhitekturo očiščenega, dehumaniziranega prostora, v katerem dominirajo prenovljene stavbe² s pozneje dodanimi pretencioznimi monumentalnimi, poenotenimi in nanizanimi potezami v obliki velikanskih jeklenih stebrov; med stavbami je razpotegnjena dvoumna ploščad z vodnjakom (ki je nesmiselno umeščen in povečini ne deluje), otroškimi igriščem (ki večinoma samuje), klopni (ki se le redko uporabljajo), obveznim podzemnim parkiriščem, nekakšnim odprtim avditorijem (ki je v občasni uporabi in za katero je potrebno pridobiti dovoljenje) ter nekaj zanimivimi arhitekturnimi ovirami, ki skupaj z vseprisotnimi varnostnimi kamerami prostoru *a priori* jemljejo potencial trga, zbirališča, agore.³ Tudi z oblikovnega vidika je potencialni trg precej nepregleden, disfunkcionalen in po nepotrebnem močno fragmentiran, še zlasti pa so mestoma problematični uporabljeni materiali in detajli (kot denimo drseča tla, nevarno nevidna steklena ograja in odsotnost razsvetljave). Prenovljene stavbe sicer spadajo v zaščiten in tudi konzervirano kulturno dediščino. Najbrž v skladu s samim načelom dedovanja so njihove vsebine-storitve v svojem bistvu namenjene vzdrževanju hegemonškega kulturnega diskurza, temelječega predvsem na nacionalnih »vrednotah«, interesih, arhiviranju, zgodovinenju ob primernem hierarhično zasnovanem ravnanju in nenazadnje brezpogojnem državnem financiranju. Nekdanja vojašnica, simbol in hkrati tovarna militantnega totalitarnega diskurza, se je tako delno prelevila v tovarno totalitetnega kulturnega diskurza s skrajšanim delovnim časom (muzeji so odprti zgolj do 18. ure).

Na severni strani pa so medtem v veliki meri navzoče pragmatično-domišljajske arhitekturne in urbanistične oblike, ki z uporabniki komunicirajo oziroma omogočajo rabo – brez posredovanja varnostne tehnologije – dan in noč ter tako rekoč vse dni v letu. Že (pogosto prevladujejo les in reciklirani industrijski ostanki) pričajo o uporabljenem pristopu h

² Ena od stavb, tako imenovana vratarnica, ki je prav tako popolnoma prenovljena, kljub prenovi že leta prazna samuje in po svoje opominja na absurdnost upravljanja »kulturnih potreb« od zgoraj.

³ Tovrstni »nekraji« ponazarjajo tako imenovano »emično« strategijo, kot jo sklicujoč se na Claudea Lévi-Straussa, imenuje Zygmunt Bauman (antropometrična strategija kot »bljuvanje« drugih, prepoved telesnega stika, dialoga, družbenega občevanja oziroma drugače: prostorsko ločevanje, urbani geti, selektiven dostop do prostorov). Posledica teh izključevalnih okoliščin so prazni prostori, ki so nekolonizirani kraji in kraji, ki jih niti oblikovalci niti upravljavci mehanskih uporabnikov nočejo nameniti koloniziranju ali pa te potrebe preprosto nimajo (Bauman, 2002: 130, 132). Glede na to, da v južnem delu kompleksa Metelkova prevladujejo muzeji (v medijih je že zaslediti popularna poimenovanja »muzejska četrta« in »muzejska ploščad«), bi bilo v tej prostorski navezavi smiselno dodati, da muzej/galerija hkrati uporablja tako »emično« kot »fagično« strategijo (antropofagična strategija kot »udomačenje« tujih snovi: »žrtje« neznanih teles in duhov, tako da se med presnavljanjem poenotijo s telesom, ki jih uživa, in se nič več ne razlikujejo od njega; od kanibalizma do prisilne asimilacije – kulturne križarske vojne, vojne proti krajevnim navadam, kultom, narečjem in drugim »predsodkom«). Prvo ponazarja značilna prepoved glasnega pogovarjanja znotraj muzeja, prepoved dotikanja umetniških del, uporaba varnostnih in nadzornih postopkov in mehanizmov na vhodih v prostor, v samem prostoru in na izhodih iz njega ipd. Druga se lahko uveljavlja skozi poskuse od zgoraj vsiljene participacije, interaktivnosti in kolaborativnosti, v načrtovanem sodelovanju, edukaciji in zabavi obiskovalcev (recipientov, odjemalcev, porabnikov) muzejske razstave, ki le redkokdaj lahko prečkajo mejo »dovoljenega«, to je nekega vnaprejšnjega vedenjskega vzorca, ki se pri tovrstni interakciji od njih pričakuje (Jelesijević, 2012: 68–69).

gradnji oziroma urejanju »od spodaj«; umazanija se tako ne preganja, kar ne pomeni, da se ne obvladuje; nekakšna igrala za odrasle so v redni uporabi; na voljo so neformalni bari z nekomercialnimi cenami pijač, organiziranje *do it yourself* veganske prehrane po načelu zaželenih prispevkov pa odraža zavedanje pobudnikov o izkoriščevalski zasnovi dominantne mesno-mlečne industrije (to poudarjam, ker gre za politično pomembno možnost izbire, ki je drugod v mestu in na splošno precej omejena). Tak način vzdrževanja in medsebojne koordinacije prostorov in aktivnosti izhaja tudi iz samega načina komunikacije med uporabniki, ki že dobro desetletje poteka v obliki rednih Forumov. Očitne razlike v primerjavi z južnim delom kompleksa bi lahko povzeli kot heterogenost programov in pristopov, ki se odraža skozi socialne dejavnosti, aktivizem, živo umetnost, samoorganiziranje afinitetnih skupin. Na eni strani kompleksa velja načelo natančnega načrtovanja, ki ima perspektivo obrnjeno v preteklost (arhivi, poudarek na reprezentaciji, bolj na predmetu kot na dogodku), na drugi pa bolj prevladuje mrežno načrtovanje, ki je osredotočeno na sedanjost (trenutna raba, dogodki ob hkratnem zavedanju o pomembnosti kontinuitete delovanja). Število dogodkov, ki jih izvede, proizvede ali soustvari AKC MM, je popolnoma nesorazmerno s številom dogodkov na drugi strani. Še zlasti to velja, če se zavedamo produkcijske moči zadnje, ki je drugače kot AKC MM veliko bolj in bolje tehnično opremljena in ima veliko več resursov. Kakovost in kontekst dogodkov ene in druge strani se, pričakovano, zelo razlikujeta.

Napetost med prostoroma na ravni estetskega tako ustvarja občutek razmejčitve na čisto in umazano, legalno in nelegalno, odprto in zaprto. Ta občutek zagotovo ne odraža povsem realnih razmer in je lahko nekoliko zavajajoč, a na tem mestu se omejujem predvsem na dejstvo, da nedvomno obstaja in da je zelo zgovoren. Izhajajoč iz vseh teh okoliščin bi rekel, da Metelkovo zaznamuje fenomen razmejčitve, meje, delitve *in* hkratne povezave – nekakšna shizofrena in obenem incestna povezava »mainstreama« in »alternative«.

Tovrsten premislek o opisanih razmerah je bil podlaga za intervencijo KITCH v kompleksu Metelkova, ki jo bom opisal v nadaljevanju. Leta 2005, ob dvanajsti obletnici AKC MM, je Društvo za promocijo žensk v kulturi Mesto žensk (s sedežem v stavbi s številko 6) organiziralo delavnico performativno-raziskovalne narave z naslovom Alphabet City Topography oziroma A.C.T. (Topografija abecednega mesta), ki jo je moderiral berlinsko-newyorški kolektiv Post Theater (Jelesijević, 2005). Simpatično amerikaniziran naslov delavnice je izšel iz zgodovinskega

Foto: Nada Žgank

dejstva, da je bil Franc Metelko, katoliški duhovnik, po katerem je imenovana bližnja ulica Metelkova, izumitelj metelčice, fonetične različice abecede slovenskega jezika, ki je svojevrstna mešanica latinice in cirilice, ki sicer nikoli ni prišla v uradno uporabo. Udeleženske in udeleženci delavnice smo nekaj dni raziskovali različne prostore severnega dela Metelkove, torej AKC MM – klube, dvorišče, podstrešja, ateljeje, shrambe, hodnike, igrišče, ograje in zakotne medprostore, da bi ustvarili nekakšno kreativno reakcijo oziroma interakcijo s posamičnimi lokacijami na prostorski mikroravni. Iz delovnega procesa je izšlo več različnih ustvarjalnih form, odvisno od lastnih afinitet, od gibalnih in klovnovsko-cirkuških, prek bolj performativnih do videa. Skupaj je nastalo dvanajst večinoma multimedijskih intervencij, ki naj bi po svoje preizpraševale preteklost in prihodnost AKC MM.

Sam sem se skozi proces raziskovanja odločil za *site-specific* videointervencijo. Na severni strani kompleksa sem tako posnel veliko videomateriala, pri tem je večinoma šlo za preprosto dokumentiranje prostorov in oblik, takšnih kot so bili videti v času snemanja. Zajel sem tudi nekaj vsakdanjih opravil, ki so se jih lotevali uporabniki prostorov. Iz tehničnih razlogov sem posnel predvsem dnevno dogajanje, kar pomeni, da na posnetkih ni bilo veliko ljudi, saj večina dogodkov poteka v večernih in nočnih urah. Potem sem se posvetil manipulaciji izbranih delov obsežnega posnetega gradiva, pri tem sem velikokrat radikalno pospešil hitrosti posnetkov, obenem pa sem poudaril nekaj izstopajočih grafičnih detajlov v obliki grafitov. Dodal sem tudi precej hrupno zvočno podlago in obenem kvečjemu izločil posnete zvoke poznopoletnega dolgčasa. Nastalo zvočno vizualno zmes sem naslovil *United Colors of Metelkova*. Naslov s piko na koncu je aluzija na znani reklamni slogan korporacije Benetton.

Intervencija se je potem odvila kot preprost poseg v prostor s pomočjo tega videa, vendar namenoma na južni strani kompleksa. Video sem projiciral na fasado Slovenskega etnografskega muzeja, in sicer dvakrat. Prva izvedba je bila projicirana in tudi vidna s ploščadi med muzeji, druga pa je bila vidna iz Metelkove ulice, natančneje iz smeri bližnjega zdravstvenega doma, projicirana pa je bila tam, kjer je bil nekoč eden izmed vhodov v vojašnico, ob že omenjeni vrtarници.⁴ Prva projekcija je bila zaradi velikosti precej monumentalna in s tem najbrž tudi kičasta, druga pa je bila manjša, bolj intimna. Namen intervencije je bil prenos vizualnega in zvočnega hrupa s severne na južno stran kompleksa in s tem ustvarjanja simbolne razpoke v njegovem obstoječem prostorsko-političnem redu.

Ko razmišljam o tem posegu z osemletno časovno distanco, se moram nujno opreti na koncept (politike kot) delitve čutnega Jacquesa Rancièra, ki je zanj prerazporeditev mest in identitet, prostorov in časov, vidnega in nevidnega, hrupa in besede:

Foto: Nada Žgank

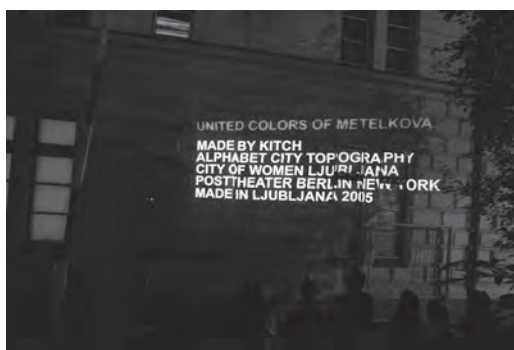

Politika sestoji v rekonfiguriranju razporeditve čutnega, ki določa skupno neke skupnosti, ko vanjo vnaša nove subjekte in objekte, ko naredi vidno tisto, kar prej ni bilo, in ko omogoči slišnost kot govorcev tistih, ki so sicer bili dojeti zgolj kot hrupne živali. (Rancière, 2009: 25)

S tem avdiovizualnim vdorom v takrat že precej steriliziran prostor južne strani kompleksa sem hotel odpreti in po svoje uprizoriti različne asociacije, ki so se mi odprle med delavnico A.C.T. – asociacije na izgubljeno priložnost zasedbe celotnega kompleksa (ki pa je zgolj odraz realnih razmerij moči, vložene energije/časa protagonistov zasedbe in kakovosti stkanih političnih zavezništev), na estetsko (ne)ravnovesje med severnim in južnim delom, na napredujočo gentrifikacijo, na rahljanje meje med »dovoljenim« in »nedovoljenim«, na koketiranje s komercializacijo pri nekaterih vsebinah v produkciji članov AKC MM, na kulturalizacijo in turistifikacijo celotnega kompleksa (čeprav je južni del Metelkove paradigmatični primer procesa gentrifikacije, je tudi AKC MM izpostavljena temu procesu, saj je sčasoma postala ena najbolj priljubljenih turističnih točk Ljubljane). S premestitvijo zvokov in podob hrupa sem želel poudariti to neverjetno razliko med prostoroma, ki sta si fizično povsem blizu, obenem pa konceptualno precej narazen. Čeprav so podobe v videu močno zmanipulirane, se video dá razumeti tudi kot *readymade*, ker prenese obstoječe objekte (oziroma njihove medijske reprezentacije) v drug prostor, s katerim ti objekti niso kompatibilni z vidika dominantnega diskurza, kjer velja prepoved grafitov, prepoved nesnage, prepoved vsakršnega hrupa. Ravno iz te nekompatibilnosti naj bi zrasel vizualno-zvočno-prostorski potencial te intervencije. Obenem bi rekel, da sem s posegom nekako želel projicirati osebno željo, da bi se prostorska kvaliteta in dinamika severnega dela razširila, da bi kot s pomočjo čarobne palčke okupirala južni del. Ta povsem mehka in začasna oblika zasedbe, simbolična afirmacija želje – narediti vidno/slišno, kar je sicer (bilo) zgolj hrup –, je bila ideja-gibalno, iz katere je izhajala intervencija *United Colors of Metelkova*.

Foto: Nada Žgank

Kontraste urbanističnega kompleksa Metelkova bi, če nekoliko abstrahiramo, lahko razumeli kot stik dveh pomembnih razsežnosti: na eni strani prevladuje polnost (oziroma totaliteta: dovršenost, zaprtost oblik in določenost vsebin, hierarhična struktura), na drugi pa praznina (oziroma odprta forma, bolj ali manj zapolnjena z nenehno spreminjajočim se stvarjalnim življenjem, znamenje ničesar in vsakogar, ki nikogar ne reprezentira). Estetski paradoks, da je totaliteta reprezentirana

z dejansko praznino (emično-fagični sindrom odtujenosti prostora južnega dela kompleksa), je zgolj optična prevara, ukana, ki jo nosilci kapitalizma – v tem primeru akterji kulturne/kreativne industrije – nenehno preigravajo v svojih operacijah apropiacije in nevtralizacije. Kaže, da jo bodo v prihodnje uprizarjali še bolj intenzivno, kar zahteva ustrezne odzive, predvsem vztrajanje pri uporabi kot načinu življenja, katerega ena pomembnih razsežnosti je emancipatorni proces boja za prostor s sebi lastno estetiko odprte forme.

Literatura

BAUMAN, Z. (2002): *Tekoča moderna*. Ljubljana, Založba cf.

JELESIJEVIĆ, N. (2012): *Kritična umetnina in simbolni kapital*. Doktorska disertacija. Koper, Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije.

JELESIJEVIĆ, N. (2005): Topografi na Metelkovi. *Delo*, XLVII(212): 9 (13. 9. 2005).

RANCIÈRE, J. (2009): *Aesthetics and Its Discontents*. Cambridge, Polity Press.

začetka mišljeni kot začasni. Prav ta princip, ki je v popolnem nasprotju s tradicionalnim razumevanjem ohranjanja kulturne dediščine, se zdi ključen.

Ključne besede: work in progress, celostna umetnina, vizualne umetnosti, alternative, neodvisni.

Saša Nabergoj je diplomirana univerzitetna umetnostna zgodovinarica, kustosinja, kritičarka, pomočnica direktorice na Zavodu SCCA-Ljubljana. (sasa.nabergoj@scca-ljubljana.si)

42–51 Andrej Pezelj

Analiza umetniških politik AKC Metelkova v odnosu do sodobne avtonomne umetnosti

Že ime Avtonomnega kulturnega centra Metelkova vsebuje besedo »avtonomija«, zato besedilo na eni strani analizira splošen koncept avtonomije v umetnosti in pogojih, v katerih se je avtonomija uveljavila, na drugi strani pa razčleni elemente avtonomnosti Metelkove. Pokaže, da je avtonomna umetnost skupek različnih praks, ki so v bistvu zelo zavezujoče, omejujoče in odvisne od dominantne strukture oblasti. Ta odvisnost se ne dotika le ekonomske ali administrativne ravni temveč tudi oblasti. Avtonomna umetnost je del oblasti v tem smislu, da si prizadeva izpolniti enake cilje kot sama oblast – izboljšanje in napredek populacije z ohranjanjem obstoječih odnosov. Položaja in potencialne avtonomnosti ali odvisnosti Metelkove ni mogoče razumeti, če ne opredelimo pomembnih socioloških in političnih procesov, ki so botrovali nastanku avtonomnih umetniških praks. Alternativna praksa je alternativna zato, ker uveljavlja različne politike, ki poskušajo zavrniti obstoječe odnose v družbi. Iz analize je razvidno, da alternativa lahko ustvari lastno avtonomijo, če zavrne kategoriji avtorstva in umetnine kot končnega izdelka.

Ključne besede: politika, populacija, umetnost, avtorstvo, umetnina, disciplina.

Andrej Pezelj je akademski slikar, absolvent doktorskega študija sociologije, samostojni kulturni delavec. (andrejpezelj@yahoo.com)

52–57 Nenad Jelesijević

United Colors of Metelkova. Situacija-intervencija-refleksija

V članku uvodoma predstavim prostorsko problematiko kompleksa Metelkova, primerjam njegov severni in južni del in se osredinim na estetiko prostora, izhajajoč predvsem iz nedvomnih kontrastov ureditve/rabe ter političnih konotacij zasedbe AKC Metelkova mesto. V nadaljevanju članka predstavim video intervencijo v istem prostoru z naslovom United Colors of Metelkova, ki sem jo izvedel pred osmimi leti. V luči tega posega, ki naj bi vzpostavil začasno stanje simbolične zasedbe *mainstreamouskega* dela kompleksa, odpiram prostor refleksije fenomena reprezentacije v službi bodisi nevtalizacije ali pa upora kot odprtega procesa.

Ključne besede: United Colors of Metelkova, video, site-specific, intervencija, refleksija.

Nenad Jelesijević, kritik sodobne umetnosti, filozof in teoretik vizualne kulture, ne-umetnik tandemoma KITCH. (nenad@kitch.si)

60–69 Nataša Velikonja

Gejevska in lezbična scena na Metelkovi

Članek se ukvarja z razvojem homoscene v AKC Metelkova, obenem pa pojasnjuje tudi predhodne vidike vzpostavljanja in oblikovanja gejevskega in lezbičnega aktivizma, ki so povezani s prostorskim vprašanjem. Boj za prostor oziroma zavzemanje javnega prostora je namreč za gejevsko in lezbično sceno vitalnega pomena, saj ne omogoča le nujnega povezovanja gejev in lezbijk, temveč tudi prekinja z zgodovinsko postavitevjo homoseksualnosti v klozet, zasebnost in molk. Homoklubi na Metelkovi so zaradi svoje avtonomije in stalnega, dvajsetletnega delovanja pripomogli k utrditvi gejevske in lezbične scene v Sloveniji in pomembno razširili možnosti kulturnega, scenskega oziroma socialnega in političnega izraza gejev in lezbijk. Tovrstna sinteza kulturnega, scenskega in političnega, ki se je s skvotom Metelkove še poglobila, izjemno zaznamuje gejevsko in lezbično skupnost v Sloveniji že od samega začetka geje-

were meant to be only temporary. This principle, in contrast to the traditional understanding of cultural heritage preservation, appears to be crucial.

Keywords: work-in-progress, gesamtkunstwerk, visual arts, alternative

Saša Nabergoj is an art historian, curator and critic. She is Assistant Director at SCCA – Ljubljana, Center for Contemporary Arts. (sasa.nabergoj@scca-ljubljana.si)

42–51 Andrej Pezelj

Analysis of the Art Policy of ACC Metelkova in Relation to Autonomous Contemporary Art

Starting from the fact that the idea of autonomy appears in the very name of Autonomous Cultural Centre Metelkova City, the article on the one hand outlines the general concept of autonomy in the field of art and the conditions that made its emergence possible, while on the other hand it delves into the particularities of autonomy that is characteristic of Metelkova. Inasmuch as the latter is known to possess a subcultural or alternative character, it is necessary to clearly define the practices that correspond to this characterization. It is argued that a practice can be understood as alternative only if it aims to annul the existing social relations. An alternative practice also cannot be deemed autonomous without doing away with both the concept of authorship as well as the notion of a work of art being a finalized singular product.

Keywords: policy, population, art, authorship, work of art, discipline

Andrej Pezelj is an academic painter, PhD student in sociology, and an independent cultural worker. (andrejpezelj@yahoo.com)

52–57 Nenad Jelesijević

United Colors of Metelkova. Situation-Intervention-Reflection

The article deals with the spatial issue of Metelkova City, the urban complex situated in the city of Ljubljana. Comparing its northern and southern part, the article focuses on the aesthetics of space, having in mind obvious contrasts of regulation/use and political connotations of squatting in the northern part where Autonomous Cultural Center Metelkova City is located. Following this, my video intervention is presented at the same venue where it happened, eight years before the writing of this text. In the light of that intervention, which should set a temporary situation of symbolic occupation of the mainstream's part of the complex, I aim to open a space of reflection of the representation phenomenon that can be put into service of either neutralization or resistance as an open process.

Keywords: United Colors of Metelkova, video, site-specific, intervention, reflection

Nenad Jelesijević, PhD, contemporary art critic, philosopher and theoretician of visual culture, and artist (the KITCH duo). (nenad@kitch.si)

60–69 Nataša Velikonja

Gay and Lesbian Scene in Metelkova

The article deals with the development of the gay and lesbian scene in ACC Metelkova, while specifying the preliminary aspects of establishing and building gay and lesbian activism associated with spatial issues. The struggle for space or occupying public space is vital for the gay and lesbian scene, as it provides not only the necessary socializing opportunities for gays and lesbians, but also does away with the historical hiding of homosexuality in the closet, in seclusion and silence. Because of their autonomy and long-term, continuous existence, homo-clubs at Metelkova contributed to the consolidation of the gay and lesbian scene in Slovenia and significantly improved the opportunities for cultural, social and political expression of gays and lesbians. Such